



## ÖĞRETMENLERİN ÇOCUK İHMALİ VE İSTİSMARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ<sup>1</sup>

**Yrd. Doç. Dr. Serpil PEKDOĞAN**

Hitit Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü  
*serpilpekdogan.sp@gmail.com*

**Arş. Gör. Kayhan BOZGÜN**

Amasya Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü  
*kayhanbozgun@gmail.com*

### Öz

Çocuk istismarı ve ihmali önlemede nitelikli eğitim ve danışmanlık hizmeti önem taşımaktadır. Eğitim kurumları ve eğitimciler çocuk istismarının tanınması ve önlenmesinde önemli roller üstlenmektedir, çünkü öğretmenlerin bazı vakaların farkında olması ve görüşler belirtmesi, alınacak önlemler ve riskli gruplara müdahale açısından önem taşımaktadır ve çalışma bu amaçla yapılmıştır. Çalışmaya 10 rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmeni katılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) yöntemi kullanılmış ve veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Verilerin betimsel analizleri sonucunda, öğretmenlerin istismar konusunda bilgi düzeylerinin yüksek olduğu, fakat ihmal konusunda pek fazla bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Aile tipinin çocuklarda özellikle duygusal istismarı etkilediğini, ebeveyn tutumları, çevre ve sosyo-ekonomik durumun çocuk istismarında etkili olduğunu ve istismarın 6-11 yaş aralığında yoğun olarak yaşandığını belirtmişlerdir. Öğretmenler, eğitim seviyesinin artması, ailelere çocuklara davranışları konusunda eğitimler verilmesi, derslerde mahremiyet eğitiminin verilmesi gerektiğini belirtirken, kitle iletişim araçlarında izlenen yayınların içeriklerine dikkat edilmesi ve bunların kontrol altına alınması gerektiğini de belirtmişlerdir.

**Anahtar Kelimeler:** Çocuk, İhmal, İstismar, Öğretmen.

### INVESTIGATION OF TEACHER'S VIEWS ABOUT CHILD NEGLECT AND ABUSE

#### Abstract

Quality education and counseling services in the prevention of child abuse and neglect are important. Educational institutions and educators play an important role in the identification and prevention of child abuse because it is important for teachers to be aware of some cases and to express opinions; in terms of precautions to be taken and to intervene in risk groups; and this study was prepared for this purpose. 10 guidance and psychological counseling teachers participated in the study. Phenomenology method that is in qualitative research methods was used in the study and data were collected by semi-structured interview method. As a result of the descriptive analysis of the data, it was seen that the teachers had high level of knowledge about abuse but they did not know much about neglect. They stated that family type influenced especially emotional abuse in children. Parental attitudes, environment and socio-economic status were effective in child abuse and that abuse occurred intensively in the 6-11 age range. Teachers also pointed out that level of education must be increased and parents must be educated in their behaviors towards children; that the content of the broadcasts on mass media must be paid

<sup>1</sup> Bu çalışmanın bir bölümü 11-14 Mayıs 2017 tarihinde gerçekleşen IV. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde (EJER 2017) sunulmuştur.

attention to and controlled; education of parents about their behaviors, teaching of sexual education should be given in the courses.

**Keywords:** Child, Neglect, Abuse, Teacher.

## 1. Giriş

Çocukluk döneminde örselenme ve ihmale maruz kalmak, çocukluk yaşantısını olumsuz etkilediği kadar yetişkinlik döneminde de pek çok soruna neden olmaktadır (Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban, 2006: 190). Bireylerin çocuklukta veya yetişkinlikte yaşadığı yalnızlık, ruh sağlığının bozulması, stres, depresif belirtiler gibi birçok problemin kaynaklarından birisi de çocukluk döneminde maruz kalınan ihmal ve istismar yaşantılarıdır. Birçok insanın çocukluk döneminde maruz kalmış olabileceği olumsuz yaşantıların bireyin sağlığına ve kişiliğine zararının bu iki kavramın tartışılması ve gündeme gelmesiyle fark edildiği görülebilmektedir.

Bireyin gelişimini ve büyümesini olumsuz yönde etkileyen davranışlar ihmal ve istismar olarak tanımlanır. Çocukluk döneminde yaşanan istismar vakaları genel olarak fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismar olarak ortaya çıkmaktadır. İstismar yaşantılarının yanında çocuğun maruz kaldığı bir olumsuzluk da ihmal yaşantılarıdır. İhmal ise fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olarak iki şekilde incelenmektedir (Yargıç, Ersoy ve Batmaz-Oflaz, 2012:278).

Fiziksel istismar, çocuğun fiziksel kaza ve yaralanma riski ile karşı karşıya kalmasıdır (Tıraşçı ve Gören, 2007:70). Ülkemizde fiziksel istismar en fazla tokat atma şeklinde görülmektedir. Fiziksel istismar, çocuğa verdiği hasar ya da yaralama belirtileri gözle görülür olduğu için tanımlanması en kolay istismar türüdür (Yaşar ve Akduman, 2007:390). Cinsel istismar, çocuğun başkaları tarafından; cinsel ihtiyaçları gidermek, cinsel obje şeklinde kullanmak, başka insanlara pazarlamak amacıyla kötüye kullanılması eylemleridir (Ovayolu, Uçan ve Serindağ, 2007:15). Fiziksel ve duygusal istismara göre tanımlanması daha zordur. Çünkü gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olan toplumlarda cinsel kötüye kullanımın ifade edilmesi sorunları derinleştirebilmektedir. Özellikle, kadınların erkeklere göre bu konularda daha çok destek görmeleri gerekirken aksine dışlanabildikleri görülmektedir.

Duygusal istismar, diğer istismar türlerini de kapsayan en genel istismar türüdür. Her istismar yaşantısı geçiren birey aynı zamanda duygusal olarak da örselenmektedir (Pears, Kim ve Fisher, 2008:70). Öztürk (2007:3), dünyanın hemen her yerinde ve her kesim toplumda çocuklara yönelik duygusal istismarın görüldüğünü, çocuğun kişilik gelişimini ve gelecekteki yaşantısını olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca fiziksel ve cinsel yönden istismar edilmiş bir çocuğun duygusal olarak da zedelendiğini bildirmiştir. Duygusal istismarın,

fiziksel ve cinsel istismara göre daha az çalışılmasının nedeni, çocuğun duygusal olarak istismar edilmesinin diğer istismar türlerine göre daha az zararı olacağı şeklindeki bir yanılgıdır (Armour, Elklit ve Christofferson, 2014:25).

İstismara göre daha pasif bir eylem olan ihmal, çocuğa yapılması ya da karşılanması gereken ihtiyaç ve davranışları yapmama; istismar ise çocuğa yapılmaması gereken davranışların yapılması olarak ayırt edilebilmektedir (Mavili, 2014). Çocuğa yönelik ihmaller fiziksel ve duygusal olarak ayrı ayrı ele alınmaktadır. Fiziksel ihmal, çocuğun barınma, giyim, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması; duygusal ihmal ise çocuğa gerekli sevgi ve ilginin gösterilmemesi, başarısızlığı ile ilgilenilmemesi, madde bağımlılığı olduğunda önemsenmemesi gibi çocuğun duygusal gelişimine zarar verebilecek türde davranışlar olarak bilinmektedir (Child Welfare Information Gateway, 2013:3-4).

Çocuk istismarı ve ihmali, genel tanımıyla, çocuğun ebeveyni ya da bakıcısı gibi yetişkin bireylerin çocuğun gelişimini engelleyecek ve çocuğa ciddi hasarlar verecek şekilde uygulanan eylem ve eylemsizlikler bütünüdür (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009:52). Siyez (2003:30), çocukluk döneminde istismara maruz kalan bireylerin ergenlik döneminde; depresyon, aile ve çevreyle yaşanan ilişkilerde problemler, diğer insanlara güven duymama, madde bağımlılığı, cinsel uyumsuzluk, kendisine veya başkalarına zarar verme isteği, intihar girişimi gibi davranışlara rastlandığını belirtmiştir. Aile içindeki sorunları başkaları ile ve özellikle de öğretmeni ile paylaşmaktan çekinen öğrencilerin yaşadığı olumsuzlukların engellenebilmesi için öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olması ve gerektiğinde müdahale etme ve bildirimde bulunmaları gereklidir.

Anne-babalar ya da bakıcılarla birlikte bireyin en çok zaman geçirdiği yerlerden biri olan okullarda da istismar yaşantıları ile ilgili öğretmenlere de büyük görevler düşmektedir. Bütün eğitim kademelerinde, her çocuğun ve ergenin bu olumsuz durumlarla karşı karşıya kalma olasılıkları düşünüldüğünde öğretmenlerin bu konuda bilgi ve farkındalık sahibi olmaları çok önemlidir. Öğrencinin sınıf ortamındaki olumsuz davranışlarını ve vücudunun görünen kısımlarındaki darp izlerini gözleyerek, bu sorunların kaynağını kavrayabilen bir öğretmen sorunların artmasının önüne geçebilir.

Goldman (2005), istismar farkındalığının artırılması konusunda öğretmenlerin eğitim almaları ve çocukları koruma programlarının içinde aktif olarak rol almaları gerektiğini ifade etmiştir (Akt. Sağır ve Gözler, 2013:70). Ayrıca birçok çalışmada da öğretmenlerin istismar ve ihmal yaşantıları ile ilgili hizmet içi eğitim almalarının önemine dikkat çekilmiştir (Can-Yaşar, İnal-Kızıltepe ve Kandır, 2014; Pala, 2011; Tugay, 2008; Türk, 2010). Beyazıt'ın (2015) yaptığı çok yönlü bir araştırmada Türkiye'de çocuk istismarı ile ilgili 2015 yılına

kadar 63 lisansüstü tezin yapılması da bu konunun önemli olduğunun bir diğer göstergesidir (Akt. Dündar ve Hareket, 2017:78). Yapılan çalışmalardan ve ilgili söylemlerden anlaşılacağı gibi öğretmenler, çocukların eğitimi ile ilgili sorumlu olmalarının yanında istismar ve ihmale maruz kalan çocukların sorunlarını paylaşabilmesi ve bu sorunların artmadan çözüme kavuşturulması için de önemli bir yere sahiptir.

Çocuklar ya da ergenlerle iç içe olan öğretmenlerin istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi olmalarıyla yetiştirecekleri neslin daha sağlıklı ve buna bağlı olarak da mutlu ve başarılı olmaları sağlanacaktır. Çocuk istismarı ve ihmali önlemede erken dönemde aile ve çocukla kurulan ilişki ile birlikte verilen nitelikli eğitim ve danışmanlık hizmeti önem taşımaktadır. Bu kapsamda ele alındığında, eğitim kurumları ve eğitimciler çocuk istismarının tanılanması ve önlenmesinde önemli roller üstlenmektedir çünkü öğretmenlerin bazı vakaların farkında olması ve görüşler belirtmesi, alınacak önlemler ve riskli gruplara müdahale açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili öğretmenlerin görüşlerinin değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranacaktır:

- Öğretmenlerin istismar ve ihmal konusundaki bilgi düzeyleri nasıldır?
- Aile tipinin çocuk istismarı ve ihmali üzerindeki etkilerine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- Çocuk istismarı ve ihmali etkileyen faktörlere yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- Yaş grubu ve cinsiyet değişkeni açısından çocukların istismar ve ihmal edilmelerine ilişkin öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
- İstismar ve ihmali önlemek için yapılması gerekenler hakkında öğretmenlerin görüşleri nelerdir?

## 2. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımında olgubilim (fenomenoloji) araştırması olarak desenlenmiştir. Olgubilim (fenomenoloji) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2016:69).

### Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Milli Eğitim Bakanlığına Ortaokul ve Liselerde görev yapan Rehberlik ve Psikolojik Danışma öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde

amaçsal (amaçlı) örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Burada temel amaç, araştırmanın amacıyla tutarlı olarak belirlenen farklı durumlar arasındaki ortak ya da ayrılan yönlerin ortaya çıkartılması ve bu sayede problemin daha geniş çerçevede betimlenmesi amaçlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2009:92). Çalışmaya katılan öğretmenlerden 5'i kadın 5'i ise erkektir. Öğretmenlerin mesleki deneyimleri 5-10 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların kimliklerini açıklayacak herhangi bir bilgiye çalışma içerisinde yer verilmemiş olup katılımcılar Ö1, Ö2... şeklinde kodlanarak görüşmedeki ifadelerinden bir kısmı bulguları destekleyici veriler olarak alıntılar şeklinde bulgular kısmında yer almıştır.

### Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir. Çalışma için hazırlanmış olan görüşme soruları gerekli uzman görüşleri alınarak düzenlenmiş ve son halini almıştır. Elde edilen veriler, Miles ve Huberman (1994:55) tarafından belirtilen yönteme göre analiz edilmiştir. Çalışmanın güvenilirliği, uygulama sonrasında, görüşme kodlama anahtarları ve görüşme dökümleri araştırmacı tarafından incelenerek “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılarak gerekli düzenlemeler yapılarak belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994:55) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılarak %96 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994:55).

### 3. Bulgular ve Tartışma

Çalışmada rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmenleriyle yapılan görüşme sırasında öğretmenlerin kendilerine sorulan sorulara verdiği yanıtlardan elde edilen bulgular aşağıda tablolar ve alıntılar şeklinde frekans ve % değerleri belirtilerek sunulmuştur. Öğretmenlere ilk olarak çocuk ihmali ve istismarı hakkında neler söyleyebilirsiniz? sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

**Tablo 1.** Öğretmenlerin istismar ve ihmal konusundaki bilgi düzeyleri

Bilgi Düzeyi	f	%
Yok	1	10
Orta Düzey	2	20
Tamamen var	7	70

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin büyük bir kısmının (%70) istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Bu bulgular öğretmenlerin genel olarak

istismar yaşantısı hakkında fikir sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilir. Sağır (2013:96) ve Pala (2011:65) tarafından yapılan çalışmalarda da öğretmenler istismar türleri konusunda orta düzeyde bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Aile tipinin istismar ve ihmal üzerinde olan etkisini değerlendirmek amacıyla öğretmenlere “Ebeveynlerin ayrı ya da beraber, sağ ya da ölü olmalarının çocuk istismarı ve ihmali üzerindeki etkileri neler olabilir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

**Tablo 2.** Aile tipinin çocuk istismarı ve ihmali üzerindeki etkilerine yönelik öğretmen görüşleri

Aile tipinin etkileri	f	%	Örnek Cümle
Etkisi Yok	2	20	Bu durumun ihmali ve istismarı etkilediğini düşünmüyorum. Aile ya da çocukla ilgilenenler bu konuda eğitilmiş olmalı, 3 yaşından itibaren çocuğa mahremiyet eğitimi verilmeli (Ö1).
Duygusal gelişim	8	80	Ebeveynlerin ayrı olması, çocuklarda duygusal çökme yaratabilir (Ö2).
İstismara açık olma	10	100	Ebeveynlerden birinin olmaması, çocuğun bu duyguyu başkaları ile gidermeye çalışmasına ve istismara açık hale gelmesine neden olur (Ö8).
Gelecek kaygısı duyma	1	10	Çocuklar böyle bir durumda gelecek kaygısı duyar ve hayata, insanlara karşı öfke duyabilirler (Ö10)

Tablo 2’de çalışmaya katılan öğretmenlerin aile tipinin çocuk istismarı ve ihmali üzerindeki etkilerine yönelik görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin tamamı ebeveyn yokluğunun çocuğu istismara açık duruma getirdiği yönünde görüş bildirirken (%100), duygusal gelişim, gelecek kaygısı duyma ve etkisi yok yönünde de görüşler bildirmişlerdir. Öğretmenler duygusal gelişimin ve ebeveynlerin birlikteliğinin istismar yaşantılarında önemli olduğunu belirtmişlerdir. Cadzow ve Armstrong (1999:846), Slack vd. (2011:1355) yaptıkları çalışmalarda aile içerisindeki stres, ekonomik zorluklar ya da ebeveynlerin ayrı olması gibi durumların çocuk istismarı üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenler görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“Anne ve babaların ayrı olması yani boşanmış aileler çocuk istismarı ve ihmali etkileyen en önemli faktördür. Çocukta derin yaralar bırakıyor (Ö9).”

“Ailedeki bu tür sorunlar çocuğu direkt etkilemektedir. Ailede sıcak, huzurlu bir ortam olmadığında çocuk bunları dışarıda arar. Kontrol altında olmayan çocuk her türlü istismar ve ihmale açıktır (Ö6).”

“Ebeveynlerin birlikte olması duygusal açıdan çocukta olumlu etkiler oluşturacaktır. Eşlerin birbirine saygı duyması ve sevmeleri çocuğun duygusal gelişimini olumlu etkiler. Hiçbir sebep çocuk istismarı ve ihmalinin nedeni olamaz (Ö5).”

Çocuk istismarı ve ihmalini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla öğretmenlere “Çocuk istismarı ve ihmalinde etkili olan faktörler nelerdir” sorusu yöneltilmiş ve bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

**Tablo 3.** Çocuk istismarı ve ihmalini etkileyen faktörlere yönelik öğretmen görüşleri

Etkileyen Faktör	f	%	Örnek Cümle
Eğitim düzeyi	2	20	Eğitim seviyesinin gittikçe düşmesi ve eğitimsiz insanların hak etmedikleri yerlerde bulunması (Ö3).
Şiddet	6	60	Ebeveynlerin ya da diğer kişilerin çocuklara şiddet uygulaması (Ö7).
İletişim	8	80	Çocuklarla sağlıklı iletişim kuramamak ya da nasıl iletişim kuramayacağını bilmemek (Ö2).
İnternet kullanımı	4	40	İnternet kullanımı ve buna bağlı olarak sosyal medyanın istismarı ve ihmal etkilediğini düşünüyorum (Ö9).
Yaşanılan çevre	9	90	Çocuğun yaşadığı çevresi, ailesi ve okuldaki arkadaşları (Ö1).
Ekonomik yapı	4	40	Ailenin ekonomik durumu çocuk istismarını etkileyebilmektedir (Ö10).

Tablo 3’teki çocuk istismarını etkileyen faktörlere yönelik öğretmen görüşleri incelendiğinde yaşanılan çevre, iletişim, şiddet, ekonomik yapı ve internet kullanımı ile ailelerin eğitim düzeyinin etkili olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu bulgular, öğretmenlerin çocuk istismarı konusunda aile yapısı ve eğitiminin önemli olduğunu göstermektedir. Şirin ve Keleş (2003) tarafından yapılan araştırmada ailenin ekonomik yapısı ve aile içi iletişimin çocuk istismarının etkileyen faktörler olduğu belirtilmiştir. Birçok araştırmada istismarcı ailelerdeki rol yapısının daha istikrarsız ve aile içi iletişimin diğer ailelere göre daha az olduğu, istismar edilen çocukların yüksek düzeyde çatışma olan ev ortamında yaşama oranının yüksek olduğu belirlenmiştir (Gaudin ve ark., 1996:364; Paavilainen ve ark., 2001:301). Bu konuya ilişkin öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir;

“Aile, çevre ve okulun işleyişindeki sorunlar, ailenin ve çevrenin çocukla sağlıklı iletişim kuramaması çocuk istismarı ve ihmalinde en önemli nedenlerden birisidir (Ö7)”.

“Ailelerin ekonomik yapısı, gelir dağılımındaki düzensizlikler ve bu durumların aile içerisinde gerginliğe neden olması, ebeveynlerin bu yüzden yaşadıkları bunalımlar çocukların istismarı ve ihmal üzerinde etkili olmaktadır (Ö3)”

“İnternet kullanımı ve sosyal medya aracılığıyla çocuklara rahat ulaşabilmek ve onlara uygunsuz şekillerde davranmak, istismar ve ihmal davranışını yaygınlaştırmaktadır (Ö9)”

Hangi yaş grubunda ve hangi cinsiyetteki çocukların daha fazla istismara uğradığını belirlemek amacıyla öğretmenlere “En fazla hangi yaş aralıklarında ve hangi cinsiyetteki çocukların ihmal ve istismara uğradığını düşünüyorsunuz?” sorusuna öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar Tablo 4’te belirtilmiştir.

**Tablo 4.** Yaş Grubu ve Cinsiyet Değişkeni Açısından Çocukların İstismar ve İhmal Edilmelerine İlişkin Görüşler

Yaş ve Cinsiyet	f	%	Örnek Cümle
Yaş grubu yoktur	3	30	İstismar ve ihmalin yaşı olmadığını düşünüyorum (Ö5).
6-14	6	60	6-14 yaş aralığı (Ö3).
3-6	2	20	3-6 yaş grubu kendini fazla ifade edemediği için daha fazla istismar ve ihmal edilmektedir (Ö2).
Kız çocukları	5	50	Kız çocukları daha fazla istismara uğruyor (Ö1).
Her iki cinsiyet	5	50	İstismar ve ihmalin cinsiyeti yoktur (Ö9).

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenler çocukların en fazla 6-14 yaş arasında istismar ve ihmale maruz kaldığını, kız çocukları ve her iki cinsiyetin eşit oranda istismar ve ihmale maruz kaldıkları, bazı öğretmenler yaş grubunun önemli olmadığını; bazı öğretmenler ise 3-6 yaş aralığının daha fazla istismar ve ihmale maruz kaldığını belirtmişlerdir. Bu bulgular öğretmenler açısından istismar yaşantılarının her yaşta görülebileceğini ortaya koymaktadır. Yılmaz Irmak'ın araştırmasında kız çocukların erkek çocuklara oranla daha fazla istismar ve ihmale uğradıkları belirtilmiştir (2008: 12). Çocuklara yönelik kötü muamele ve istismarla ilgili yapılan son araştırmalardan biri Türkiye'deki endişe verici tabloyu gözler önüne sermektedir. Araştırma sonucuna göre istismar en küçük dört yaşında gerçekleşirken, ilk olayın meydana geldiği yaş ortalamasının 13,9 olduğu ve istismarın bir defaya mahsus olmadığı belirtilmektedir.

Öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Kız çocukların istismar ve ihmale daha fazla maruz kaldığını düşünüyorum. Kızlar daha fazla utangaç olduğu için, istismar vakalarını aileleri ile paylaşamamakta ve 6-12 yaş arasında daha yoğun olarak yaşanmaktadır (Ö1)”

“Belli bir yaş aralığı vermek doğru olmaz, fakat istismar türüne göre yoğunlaşan yaş aralıkları olabilir. Günümüzde hem kız hem erkek çocukları istismara uğramakta, fakat yıkıcı etkileri 3-6 yaş arasında daha fazla olabilmektedir (Ö2)”

“6-12 yaş aralığı ve kız çocuklarının daha fazla uğradığını düşünüyorum (Ö8)”

Öğretmenlere istismar ve ihmali önlemek adına neler yapılabilir soruları yöneltilmiş ve alınan cevaplardan elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

**Tablo 5.** İstismar ve İhmali Önlemek için Yapılması Gerekenler

Yapılması gerekenler	f	%	Örnek Cümle
Eğitim seviyesini artırmak	6	60	Eğitim seviyesi artırılmalıdır (Ö3).
Caydırıcı cezalar	2	20	Caydırıcı cezalar verilerek, istismar ve ihmalin önüne geçilmelidir (Ö7).
Çocuklara mahremiyet eğitimi vermek	4	40	Çocuklara mahremiyet eğitimi verilmelidir (Ö8).
Aileler ve öğretmenlere eğitim vermek	5	50	Anne baba ve öğretmen eğitimleri yapılmalıdır (Ö5).
Kitle iletişim araçlarının kontrolü	3	30	Bilgisayar, telefon, tablet ve televizyon gibi kitle iletişim araçları kontrol edilmelidir (Ö2).



Tablo 5’te istismar ve ihmalin önlenmesine yönelik öğretmen görüşleri incelendiğinde, en fazla eğitim seviyesinin artırılması gerektiği, aileler ve öğretmenlere eğitimler verilmesi, çocuklara mahremiyet eğitiminin verilmesi, kitle iletişim araçlarının kontrol edilmesi ve caydırıcı cezalar yer almaktadır. Öğretmenler görüşlerinde genel olarak eğitimin önemini vurgulamışlardır. Çocuk istismarı ve ihmaline yönelik UNICEF (2010), tarafından yayımlanan raporda, öğretmenler ailelere, öğretmenlere ve çocuklara eğitim verilmesini, ailelerin ilgi göstermesini, özel ilgi gerektiren çocuklara farklı bir çalışma uygulanmasını, yasaların uygulanmasını, maddi durumlarının iyileştirilmesini ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın öğretmenlere sahip çıkmasını önerilmektedir. Avşaroğlu ve Okutan da (2018) ailedeki iklimin ve ailenin çocuğa yaklaşımının çocuğun gelişimini etkileyen değişkenler olarak dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Anne-baba ve öğretmen eğitimleri yapılmalı, yasalarla belirlenen cezalar caydırıcı olmalıdır (Ö5).”

“Anne-babalar bilgilendirilmeli, çocuklara değer verilmeli onlara neyin doğru neyin yanlış olduğu öğretilmeli, mahremiyet eğitimi verilmeli. Çocukların izlediklerine dikkat edilmeli. Telefon, tablet, televizyon gibi istismarda önemli olan kitle iletişim araçları kontrol edilmelidir (Ö2).”

“Eğitim seviyesi artırılmalıdır. Böylece sevgi ve saygı gibi değerlerin öğrenilebileceğini düşünüyorum. Çocuklara istismarla ilgili eğitimler verilmelidir (Ö10).”

#### **4. Sonuç ve Öneriler**

Bu çalışmada çocukların başta eğitimleri olmak üzere, sağlıklı gelişimi ve sorunlarının çözümü konusunda önemli bir yeri olan öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili farkındalık seviyelerini belirlemek için görüşleri alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşlerine göre ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun beklendiği gibi çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür.
- Ailede ebeveynlerden en az birinin olmadığı durumlarda çocuğa yönelik istismar ve ihmalin artacağı ve duygusal gelişime zarar verebileceği öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.
- Çocuk istismarı ve ihmali en çok etkileyen faktör olarak öğretmenler, çocuğun yaşadığı çevreyi belirtmişlerdir. Ayrıca, beklendiği gibi çocukla sağlıklı iletişim

kurulamaması ve çocuğun şiddet görmesi gibi önemli etkenlerin de öğretmenlerce en çok ifade edilen istismar ve ihmal etkenleri arasında yer aldığı görülmüştür.

• Son olarak, öğretmenler, çocuk istismarı ve ihmalini önlemek amacıyla eğitimin artırılmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bir başka sonuç olarak da, öğretmenler özellikle aileler ve kendilerine bu konuda bilgilendirici eğitimler verilerek çocuk istismarının önüne geçilebileceğini düşünmektedirler.

Çocuklar için ebeveynleri kadar önemli olan öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmal ile ilgili bilgi seviyeleri ve farkındalıklarının belirlenmesi çocuğun gelişimini ve ailesiyle olan ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir. Bu çalışmada öğretmenlerin katılımıyla günümüzde her yerde karşılaşılabilen çocuk istismarı ve ihmal vakalarının öğretmenlerin bakış açılarına göre geniş bir çerçevede değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular ve sonuçların literatüre katkı sunacağı beklenmektedir. Öğretmenlerin, ebeveynlerinden birine sahip olmayan çocukların rehberliği için rehberlik ve araştırma merkezleri ile koordineli çalışmaları sağlanmalıdır. İstismar ve ihmalin yaşanmaması için aile, okul ve öğretmen arasında işbirliği içinde çalışılmalıdır. Öğretmenlerin çocuk ile sağlıklı iletişim kurabilecek becerilere sahip olup olmadıkları belirlenmelidir. Öğretmenlerin daha çok bilgilendirilmesi için seminer, panel vb. eğitim etkinlikleri işe koşulmalıdır. Öğretmen adaylarının istismar ve ihmal ile ilgili farkındalıklarını sağlayacak lisans dersleri müfredatta yer almalıdır.

### Kaynakça

- Armour, C., Elklit, A. & Christofferson, M. N. (2014). A Latent Class Analysis Of Childhood Maltreatment: Identifying Abuse Typologies. *Journal of Loss and Trauma*, 19, 23–39. doi:10.1080/15325024.2012.734205.
- Avşaroğlu, S. ve Okutan, H. (2018). Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Doyumları, İyimserlik Ve Psikolojik Belirti Düzeylerinin İncelenmesi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 77-94.
- Bahar, G., Savaş, H. ve Bahar, A. (2009). Çocuk İstismarı Ve İhmal: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51–65.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu İ. ve Çoban Ş. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 44(4):189-192.
- Büyüköztürk ve diğerleri. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cadzow S. P. & Armstrong, K. L. (1999). Stressed Parents With Infants: Reassessing Physical Abuse Risk Factors. *Child Abuse & Neglect*, 23(9), 845–853.
- Can-Yaşar, M., İnal-Kızıltepe, G. ve Kandır, A. (2014). Öğretmen Adaylarının Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(3), 286-303.
- Child Welfare Information Gateway. (2013). What Is Child Abuse And Neglect? Recognizing The Signs And Symptoms. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau. <https://www.childwelfare.gov/pubpdfs/whatiscan.pdf> (Erişim tarihi: 15.04.2017).
- Doğrucan, A. ve Yıldırım, Z. (2011). Yazılı Basında Çocuk İstismarı Haberlerinin İncelenmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 176-194.
- Dündar, H. ve Hareket, E. (2017). Türkiye’de Çocuk Hakları Bağlamında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Araştırma Eğilimlerinin İncelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 77-94.
- Gaudin, J. M., Polansky, N. A., Kilpatrick, A. C. & Shilton, P. (1996). Family Functioning In Neglectful Families. *Child Abuse & Neglect*, 20(4), 363-377.
- Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet: Kadının Ve Çocuğun Korunması*. (2. Baskı). Ankara: Elma Yayınevi.

- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Beverly Hills: Sage Publications. Erişim Tarihi: 17.03.2017.  
[https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=U4IU\\_-wJ5QEC&oi=fnd&pg=PR12&dq=miles+and+huberman&ots=kDB\\_KSRVU&sig=uM20jUCtnEyX2IC EYqjNikYREx0&redir\\_esc=y#v=onepage&q=miles%20and%20huberman&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=U4IU_-wJ5QEC&oi=fnd&pg=PR12&dq=miles+and+huberman&ots=kDB_KSRVU&sig=uM20jUCtnEyX2IC EYqjNikYREx0&redir_esc=y#v=onepage&q=miles%20and%20huberman&f=false).
- Ovayolu, N., Uçan, Ö. ve Serindağ, S. (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar Ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22.
- Öztürk, S. (2007). Çocuklarda Duygusal İstismar. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Paavilainen, E., Astedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmonen, M. & Laippala, P. (2001). Risk Factors Of Child Maltreatment Within The Family: Towards A Knowledgeable Base Of Family Nursing. *International Journal of Nursing Studies*, 38, 297-303 .
- Pala, B. (2011). *Geleceğin Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı Ve İhmali Konusunda Bilgi Ve Farkındalık Düzeyleri*. (Tıpta uzmanlık tezi). Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eskişehir.
- Pears, K. C., Kim, H. K. & Fisher, P. A. (2008). Psychosocial And Cognitive Functioning Of Children With Specific Profiles Of Maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 32, 958-971. doi:10.1016/j.chiabu.2007.12.009.
- Sağır, M. (2013). *Okul Öncesi Ve Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Görüşleri Ve Farkındalık Düzeyleri*. (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Sağır, M. ve Gözler, A. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Görüşleri Ve Farkındalık Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal İstismara Maruz Kalan Ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Alguları İle Depresyon Ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Slack, K., Berger, L. M., DuMont, K., Yang, M., Kim, B., Ehrhard-Dietzel, S., et al. (2011). Risk And Protective Factors For Child Neglect During Early Childhood: A Crossstudy Comparison. *Children and Youth Services Review*, 33, 1354-1363.
- Şirin, A. ve Keleş, S. (2003, Haziran). *Annelerin Çocuklarını İstismar Etmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, II. Ulusal Ana-Çocuk Sağlığı Kongresi, İstanbul.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk İstismarı Ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Tugay, D. (2008). *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türk, S. (2010). *Öğretmen Adayları İle İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Potansiyeli Açısından İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- UNICEF, (2010). Türkiye’de Çocuk İstismarı Ve Aile İçi Şiddet Araştırması. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>
- Yargıç, İ., Ersoy, E. ve Batmaz-Oflaz, S. (2012). Çocukluk Çağı Travmalarının İntihar Girişimi Ve Kendine Zarar Verme Davranışı İle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13, 277-284.
- Yaşar, Z. F. ve Akduman, G. G. (2007). Çocuk İhmali-İstismarı Ve Adli Dış Hekimliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 389-394.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.